

3. ВИНАХІД

Патентне право регулює майнові, а також пов'язані з ними особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням винаходів, корисних моделей та промислових зразків. Об'єднання трьох названих об'єктів інтелектуальної власності в рамках єдиного інституту патентного права пояснюється наступними міркуваннями.

По-перше, винаходи, корисні моделі і промислові зразки мають значну подібність у відношенні один до одного, з однієї сторони, і істотно відрізняються від інших об'єктів інтелектуальної власності, з іншої сторони. Усі вони є результатами творчої діяльності, мають конкретних творців, права яких визнаються і охороняються законом, збігаються один з одним за рядом ознак тощо.

По-друге, їхня охорона здійснюється за допомогою єдиної форми, а саме шляхом видачі патенту.

По-третє, правове регулювання зв'язаних з цими трьома об'єктами суспільних відносин має набагато більше співпадінь, ніж відмінностей, і до того ж здійснюється в Україні єдиним законодавчим актом, а саме Патентним законом України.

Насамперед, найважливішим відправним пунктом патентного права є визнання за патентовласником виключного права на використання запатентованого об'єкта.

Об'єкти винаходів

Об'єктами винаходів можуть бути пристрій, спосіб, речовина, штам мікроорганізму, культури кліток рослин і тварин, а також застосування відомого пристрою, способу, речовини, штаму мікроорганізму за новим призначенням. Будь-яке рішення задачі, що заявляється як винахід, повинне підпадати під один з названих об'єктів. Це дозволяє, по-перше, відмежовувати технічні рішення від нетехнічних і, по-друге, забезпечує об'єктивну можливість контролю за використанням охоронюваних законом винаходів.

Під *пристроєм* розуміється система розташованих у просторі елементів, певним чином взаємодіючих один з одним. Для характеристики пристроїв використовуються конструктивні засоби – наявність конструктивних елементів, наявність зв'язку між елементами, їхнє взаємне розташування, форму виконання елементів або пристрою в

Промислова власність

цілому, параметри та інші характеристики елементів, матеріал, з якого виконані елементи чи пристрій у цілому тощо. До пристроїв як об'єктів винаходів, відносяться різні конструкції і виробы – машини, прилади, механізми, інструменти, транспортні засоби, устаткування, спорудження тощо.

До **способів** як об'єктів винаходу відносяться процеси виконання дій над матеріальним об'єктом за допомогою матеріальних об'єктів. Спосіб – це сукупність прийомів, виконуваних у визначеній послідовності чи з дотриманням визначених правил. Як об'єкт винаходу, спосіб характеризується технологічними засобами – наявністю визначеної дії чи сукупності дій, порядком виконання таких дій (послідовно, одночасно, у різних сполученнях тощо), умовами здійснення дій, режимом використання речовин (вихідної сировини, реагентів, каталізаторів тощо), режимом використання пристроїв (приспосовань, інструментів, устаткування тощо), режимом використання штамів мікроорганізмів тощо.

Способи як процеси виконання дій над матеріальними об'єктами зазвичай підрозділяються на:

1) способи, спрямовані на виготовлення продуктів (виробів, речовин тощо);

2) способи, спрямовані на зміну стану предметів матеріального світу без одержання конкретних продуктів (транспортування, обробка, регулювання тощо);

3) способи, у результаті яких визначається стан предметів матеріального світу (контроль, вимір, діагностика тощо).

Специфіка винаходів-способів, спрямованих на виготовлення продуктів, полягає в тому, що дія патенту, виданого на такий спосіб, поширюється і на продукт, виготовлений безпосередньо цим способом. Що стосується способів третьої групи, то патенти видаються також на способи профілактики, діагностики і лікування захворювань, що раніше охоронялися тільки авторськими посвідченнями.

До **речовин** як об'єктів винаходів відносяться:

1) індивідуальні хімічні сполуки, до яких також умовно віднесені високомолекулярні з'єднання та об'єкти генної інженерії;

2) композиції (склади, суміші);

3) продукти ядерного перетворення.

Індивідуальні хімічні сполуки можуть заявлятися як винаходи тоді, коли встановлений їх якісний і кількісний склад, а також зв'язок між атомами і взаємне їхнє розташування в молекулі, виражене хімічною структурною формулою. Для індивідуальних з'єднань з невстановленою структурою, зокрема, антибіотиків, а також об'єктів генної інженерії,

необхідне розкриття їх фізико-хімічних та інших характеристик (у тому числі ознаки способу їхнього одержання), що дозволяють їх ідентифікувати.

Для характеристики композиції (сплави, кераміка, суміші будь-якого призначення тощо) використовуються, зокрема, такі ознаки, як якісний і кількісний склад інгредієнтів, структура композиції та інгредієнтів тощо. Захист композицій невстановленого складу може бути наданий, якщо визначені їхній фізико-хімічний, фізичний і утилітарний показники та ознаки способу одержання.

Продукти ядерного перетворення характеризуються, зокрема, якісним (ізопоп) і кількісним (число прогонів і нейтронів) складом, а також основними ядерними характеристиками: період напіврозпаду, тип і енергія одержання (для радіоактивних ізопопів).

Штами мікроорганізму, культури клітин рослин і тварин означає сукупність клітин, що мають загальне походження і характеризуються однаковими стійкими ознаками. Штами складають основу біотехнології і застосовуються в лікувальних, профілактичних цілях, як стимулятори розвитку рослин, тварин тощо. Створення штамів припускає відшукання потрібного середовища для мікроорганізмів, оптимального температурного режиму, виявлення засобів, що сприяють їхньому росту і збереженню тощо. До штамів мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин відносяться індивідуальні штами (штами традиційних мікроорганізмів – бактерії, мікроскопічні гриби, дріжджі тощо, штами мікроорганізмів, що підпадають під визначень «мікроорганізм» – найпростіші мікроскопічні водорості, мікроскопічні лишайники, мікроскопічні безхребетні тварини тощо та консорціуми мікроорганізмів, культур клітин рослин і тварин (змішані штами мікроорганізмів, асоціації мікроорганізмів змішані культури клітин рослин і (чи) тварин і ін.).

Для характеристики індивідуальних штамів мікроорганізмів використовуються, зокрема, такі ознаки, як культурно-морфологічна характеристика з указівкою температури вирощування і віку культури, фізико-біохімічна характеристика, біотехнічна характеристика тощо. Індивідуальні штами культур рослин і тварин характеризуються родоводом культур, стандартними умовами вирощування, даними про видову приналежність тощо. Консорціуми мікроорганізмів додатково до перерахованих для індивідуального штаму ознак характеризуються походженням, факторами й умовами адаптації і селекції, числом та домінуючими компонентами тощо.

Застосування відомих раніше пристроїв, способів, речовин, штамів мікроорганізмів (винаходів) за новим призначенням полягає в тому, що відомий технічний засіб пропонується використовувати з іншою

Промислова власність

метою для рішення задачі, що не малася на увазі ні автором, ні іншими фахівцями, коли вперше стали застосовуватися даний пристрій, спосіб, речовину чи штам мікроорганізму. Раніше відомий засіб виявляється здатним задовольняти зовсім іншу потребу, у зв'язку з чим він здобуває функцію, що істотно відрізняється від тієї, котру вже має. Винахід на застосування не характеризується ні конструктивними, ні технологічними, ні якісними (рецептурними) засобами. Його суть укладається у встановленні нових властивостей уже відомих об'єктів і визначенні нових областей їхнього використання. Для характеристики винаходів на застосування використовуються коротка характеристика застосовуваного об'єкта, достатня для його ідентифікації, і вказівка нового призначення відомого об'єкта. До застосування за новим призначенням прирівнюється перше застосування відомих речовин (природних і штучно отриманих) для задоволення суспільної потреби.

Об'єкти, не визнані винаходами

Поряд з об'єктами винаходів у Патентному законі міститься перелік творчих результатів, що не визнаються патентоспроможними винаходами. До них відносяться:

- наукові теорії і математичні методи;
- методи організації і керування господарством;
- умовні позначки, розклади, правила;
- методи виконання господарських операцій;
- алгоритми і програми для обчислювальних машин;
- проекти і схеми планування споруджень, будинків, територій;
- рішення, що стосуються тільки зовнішнього вигляду виробів, спрямовані на задоволення естетичних потреб;
- топології інтегральних мікросхем;
- сорти рослин і породи тварин;
- рішення, що суперечать суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі.

Новизна

а) Поняття рівня техніки

Новизна винаходу як перша і неодмінна умова його патентоспроможності завжди була характерною ознакою винаходів.

У законі новизна визначається як невідомість винаходу з відомостей про рівень техніки.

При визначенні рівня техніки використовуються умові загальнодоступності інформації, представлені, зокрема, у наступних джерелах інформації:

Казарєзов А. Я., Галь А. Ф.

- опубліковані описи до охоронних документів, опубліковані заявки на винаходи – з дати публікації;
- українські видання – з дати підписання до друку;
- інші видання – з дати випуску у світ, а при відсутності можливості встановлення з останнього дня місяця чи з 31 грудня зазначеного у виданні року, якщо час випуску у світ визначено відповідно лише місяцями і (чи) роками;
- депоновані рукописи статей, оглядів, монографій та інших матеріалів – з дати депонування;
- звіти про науково-дослідні роботи, пояснювальні записки до дослідно-конструкторських робіт та інша конструкторська, технологічна і проектна документація, що знаходиться в органах науково-технічної інформації, – з дати надходження в ці органи;
- нормативно-технічна документація (ДСТ, ТУ тощо) – з дати реєстрації її в уповноважених на те органах;
- матеріали дисертацій і автореферати дисертацій, видані на правах рукопису, – з дати надходження в бібліотеку;
- прийняті на конкурс роботи – з дати викладення їх для ознайомлення, підтвердженої документами, що відносяться до проведення конкурсу;
- візуально сприймані джерела інформації (плакати, проспекти, креслення, схеми, фотознімки, моделі, вироби тощо) – з дати, коли став можливим їхній огляд за наявності підтвердження офіційними документами;
- експонати, поміщені на виставці, – з дати початку їхнього показу, підтвердженої офіційним документом;
- усні доповіді, лекції, виступи – з дати, коли було зроблено доповідь, прочитано лекцію, відбувся виступ, якщо вони зафіксовані апаратами звукозапису чи стенографічно в порядку, встановленому правилами, що діяли на зазначену дату, проведення відповідних заходів;
- повідомлення за допомогою радіо, телебачення, кіно тощо – з дати такого повідомлення, якщо воно зафіксовано на відповідному носії інформації у встановленому порядку, що діяв на зазначену дату;
- відомості про технічні засіб, що стали відомими в результаті його використання у виробничому процесі, у виготовленій чи експлуатованій продукції, у тому числі в дослідному зразку, переданому в експлуатацію, або іншого введення до господарського обороту, – з дати, зазначеної в офіційному документі, що підтверджує загальнодоступний характер таких відомостей.

Промислова власність

б) Пріоритет винаходу і правила його визначення.

Новизна винаходу встановлюється стосовно рівня техніки, що визначається на дату пріоритету винаходу. За загальним правилом пріоритет винаходу встановлюється за датою надходження в Патентне відомство заявки, що містить заяву про видачу патенту, опис, формулу і креслення, якщо в описі на них мається посилання.

Поряд із загальним правилом визначення пріоритету Патентний закон містить ряд спеціальних пільгових правил, що можуть застосовуватися при встановленні пріоритету у випадках, зазначених у законі.

в) Пільга щодо новизни

Розгляд питання про новизну винаходу буде неповним, якщо не торкнутися проблеми так званої пільги щодо новизни. Відповідно до Патентного закону України не визнається обставиною, що перешкоджає визнанню патентоспроможності винаходу, таке розкриття інформації, що відноситься до винаходу, автором, заявником чи будь-якою особою, що одержала від них прямо чи побічно цю інформацію, за якого інформація про сутність винаходу стали загальнодоступною, якщо заявка на винахід подана в Патентне відомство не пізніше шести місяців з дати розкриття інформації.

Винахідницький рівень

У патентних законах більшості країн присутній, хоча і під різними назвами (винахідницький рівень, неочевидність, винахідницька діяльність, винахідницький крок, істотні відмінності), критерій, за допомогою якого охороноздатний винахід відмежується від звичайних інженерних розробок чи об'єктів, до яких не висуваються подібні вимоги.

Перевірка винахідницького рівня проводиться у відношенні винаходу, охарактеризованого в незалежному пункті формули, і включає:

- визначення найбільш близького аналога;
- виявлення ознак, якими відрізняється заявлений винахід від найбільш близького аналога;
- виявлення з рівня техніки рішень, що мають ознаки, що збігаються з відмітними ознаками розглянутого винаходу.

Винахід визнається відповідним умові винахідницького рівня, якщо не виявлено рішення, що мають ознаки, що збігаються з його визначними ознаками, чи такі рішення виявлені, але не підтверджено відомість впливу визначних ознак на зазначений заявником технічний результат.

Щоб бути патентоспроможним, винахід не повинен явним для фахівця чином впливати з існуючого рівня техніки (тобто бути для фахівця очевидним). Очевидне – це значить не вихідне за межі нормального

Казарєзов А. Я., Галь А. Ф.

прогресу в технології, а те, що саме по собі розуміється чи що логічно випливає з рівня техніки, а також, що не припускає використання винахідницького таланта, який виходив би за межі передбачуваного рівня фахівця у визначеній області техніки.

Винахід не розглядається як не відповідний винахідницькому рівню через його удавану простоту і розкриття в матеріалах заявки механізму досягнення творчого результату, якщо таке розкриття стало відомо не з рівня техніки, а тільки з матеріалів заявки.

Промислова застосовність

Винахід є промислово застосовним, якщо він може бути використаний в промисловості, сільському господарстві, охороні здоров'я та інших галузях діяльності.

Поняття й ознаки корисної моделі

У якості корисної моделі охороняються нові і промислово застосовні рішення, що відносяться до конструктивного виконання засобів виробництва і предметів споживання, а також їхніх складових частин.

Обов'язковою ознакою корисної моделі є те, що рішення задачі укладається в просторовому розташуванні матеріальних об'єктів.

Корисна модель, як і винахід, є технічним рішенням задачі. Їхні основні розходження укладаються в двох моментах. По-перше, як корисні моделі охороняються не будь-які технічні рішення, а лише ті, котрі відносяться до типу пристроїв, тобто конструкторському виконанню засобів виробництва і предметів споживання. По-друге, до корисних моделей не пред'являється вимог винахідницького рівня.

Новизна корисної моделі встановлюється на дату пріоритету, що визначається за тими ж правилами, що і пріоритет винаходу.

Корисна модель є промислово застосовною, якщо вона може бути практично використана в промисловості, сільському господарстві, охороні здоров'я та інших галузях діяльності. Зазначений критерій стосовно корисних моделей має таке ж значення, як і щодо винаходів. Однак промислова застосовність має на увазі можливість кількарязового використання корисної моделі.

Поняття й ознаки промислового зразка

Промисловим зразком є художньо-конструкторське рішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд. Як і винахід, промисловий зразок являє собою нематеріальне благо, результат творчої розумової діяльності, що може бути втілений у конкретних матеріальних об'єктах. Однак

Промислова власність

якщо винахід є технічним рішенням задачі, так промисловим зразком визнається рішення зовнішнього вигляду виробу.

По-перше, промисловим зразком є розв'язок задачі, що містить указівку конкретних засобів і шляхів реалізації творчого задуму дизайнера. Якщо задача лише поставлена, але фактично не вирішена, промисловий зразок як самостійний об'єкт ще не створений.

По-друге, задача, розв'язана з допомогою промислового зразка, складається у визначенні зовнішнього вигляду виробу. Під виробами в даному випадку розуміються найрізноманітніші предмети, призначені для задоволення людських потреб, що можуть сприйматися візуально і здатні відносно зберігати свій зовнішній вигляд. Зовнішній вигляд виробу може включати різні ознаки, але в кінцевому рахунку він визначається виразністю і взаємним розташуванням основних композиційних елементів, формою і колірним виконанням.

По-третє, рішення зовнішнього вигляду виробу повинно носити художньо-конструктивний характер.

Промисловим зразком у широкому змісті є будь-яке художньо-конструкторське рішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд. У цьому змісті промисловими зразками можуть вважатися рішення зовнішнього вигляду будь-яких нових виробів, що випускаються промислово, що у своїй масі ніде не реєструються і ніяк не охороняються. Право охорона надається тим промисловим зразком, що є новими, оригінальними і промислово застосовними. Зазначені критерії патентоспроможності відповідають найбільш розповсюдженим у світовій практиці ознакам охоронюваних правом промислових зразків.

Виключення зі сфери охорони зведені до мінімуму і не виходять за рамки загальноприйнятих у світі норм. Так, не визнаються патентоспроможними промисловими зразками рішення:

- виробів, зовнішній вигляд яких зумовлений винятково їхньою технічною функцією. До цієї категорії виробів відносяться, наприклад, гайки, болти, гвинти (крім декоративних), свердла тощо;

- об'єктів архітектури: житлових будинків, промислових, гідро-технічних та інших стаціонарних споруджень. Зазначені об'єкти при наявності в них необхідних за законом якостей визнаються добутками архітектури і охороняються в рамках авторського права. Однак малі архітектурні форми, наприклад, рішення зовнішнього вигляду кіосків, наметів, ларьків, транспортних зупинок, телефонних будок тощо, визнаються промисловими зразками в загальному порядку;

- друкованої продукції як такої. Усіляка друкована продукція: книги, газети, журнали, проспекти, буклети, рекламні листи, афіші тощо – охороняється нормами авторського права;

– об'єктів хиткої форми з рідких, газоподібних, сипучих чи їм подібних речовин. Виключення таких об'єктів зі сфери правової охорони цілком зрозуміло, тому що нестійкість їхньої форми не дозволяє обладнати їхній зовнішній вигляд за допомогою художньо-конструкторських засобів;

– виробів, що суперечать суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі. Під дану категорію об'єктів підпадають вироби, що суперечать суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі які за своїм основним призначенням (наприклад, знаряддя катувань), так і за своїм зовнішнім оформленням (наприклад, малюнки чи написи порнографічного або образливого характеру).

Промисловими зразками можуть бути: цілий одиничний виріб, його частина, комплект (набір) виробів, варіанти виробу. Виріб як об'єкт промислового зразка може бути, у свою чергу, об'ємним (модель), площинним (малюнок) чи поєднувати їхнє сполучення.

Частина виробу може бути заявлена як промисловий зразок у тому випадку, якщо вона призначена для уніфікованого застосування, тобто може бути використана з цілим рядом виробів, а також має самостійну функцію і завершену композицію.

Комплект (набір) виробів може бути заявлений як промисловий зразок, якщо вхідні до складу комплекту (набору) елементи, що виконують найрізноманітніші функції, відмінні один від одного, підлегли загальній задачі, розв'язуваної комплектом (набором) у цілому.

Промислові зразки варто відрізнити від подібних з ними об'єктів інтелектуальної власності, таких, як корисні моделі, об'ємні товарні знаки і твори декоративно-прикладного мистецтва.

Критеріями патентоспроможності промислового зразка є новизна, оригінальність та промислова застосовність. Оскільки зміст зазначених критеріїв у значній мірі збігається зі змістом аналогічних критеріїв патентоспроможних винаходів і корисних моделей, при їхньому аналізі немає необхідності докладно розкривати всі моменти, що їх стосуються.

Суб'єкти патентного права

Автори винаходів, корисних моделей і промислових зразків. У відносинах, зв'язаних зі створенням, реєстрацією і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків, бере участь велика кількість суб'єктів, представлених як громадянами, так і юридичними особами. До їх числа відносяться автори творчих рішень, патентовласники, їхні правонаступники, Патентне відомство, патентні довірчі особи і деякі інші особи, наділені відповідними правами й обов'язками в розглянутій сфері.

Промислова власність

Однією з центральних фігур є автор технічного і художньо-конструкторського рішення. Відповідно до Патентного закону України автором винаходу, корисної моделі, промислового зразка визнається фізична особа, творчою працею якого вони створені. Для визнання особи автором відповідного рішення не має значення ні його вік, ні стан його дієздатності. Неповнолітні у віці від 14 до 18 років не тільки здобувають, але і самостійно здійснюють приналежні їм права, що випливають з факту створення розробки. За осіб, що не досягли 14 років, а також громадян, визнаних у встановленому законом порядку недієздатними, усі необхідні дії щодо здійснення приналежних їм прав здійснюють їхні законні представники, тобто батьки чи опікуни.

Патентовласники. Патентовласником є особа, що володіє патентом на винахід, корисну модель чи промисловий зразок і виняткові права, що випливають з патенту, на використання зазначених об'єктів. Їм може бути автор розробки, його спадкоємець чи інший правонаступник.

Однак фігури автора і патентовласника збігаються далеко не завжди. Навпаки, як свідчать статистичні дані, у ролі патентовласників значно частіше виступають не творці розробок, а інші особи. До них відносяться спадкоємці, а також інші правонаступники, до яких відповідні права авторів перейшли на законних підставах.

Автор розробки, що одержав патент на своє ім'я, може в будь-який момент поступитися ним на основі укладеного договору будь-якій юридичній чи фізичній особі.

Спадкоємці. У випадку смерті автора розробки чи власника патенту суб'єктами патентного права стають їхні спадкоємці. Спадкування винахідницьких і патентних прав здійснюється в загальному порядку та відбувається як за законом, так і за заповітом. Однак при спадкуванні авторських прав до спадкоємців переходять не усі права автора відповідної розробки, а лише ті, котрі забезпечують майнові інтереси спадкоємців. До них відносяться права на подачу заявки, на видачу патенту і на одержання винагороди чи компенсації, якщо патент вправі одержати роботодавець померлого автора. Особисті немайнові права творця розробки, зокрема, право авторства і право на авторське ім'я, у спадщину не переходять і погашаються смертю автора.

Інші учасники патентної системи. Патентне відомство є центральним органом державної виконавчої влади, що забезпечує формування і проведення єдиної державної політики в області правової охорони промислової власності.

У якості патентної довірчої особи може бути атестований і зареєстрований громадянин України, що:

Казарєзов А. Я., Галь А. Ф.

1) має постійне місце проживання в Україні, вищу освіту і не менш чим чотирирічний досвід практичної роботи в області охорони промислової власності або професійного правового представництва (адвокат чи інша особа, що одержала дозвіл на заняття правокористовувальною діяльністю);

2) має знання законодавчих та інших нормативних актів України, міжнародних договорів і угод, необхідних для здійснення діяльності щодо захисту прав на об'єкти промислової власності, в обсязі, окресленому Законом та відповідні навички їхнього практичного застосування, підтверджені результатами кваліфікаційного іспиту.

Взаємини патентних довірчих осіб із клієнтами будуються на цивільно-правовій договірній основі, у якості якої звичайно виступає договір доручення.

Право на подачу заявки

Насамперед закон надає автору винаходу, корисної моделі чи промислового зразка право подати заявку на видачу патенту і стати патентовласником.

Право на заявку в матеріальному плані означає можливість дійсного творця розробки чи його правонаступника домогтися офіційного визнання досягнутого творчого результату одним з охоронюваних об'єктів промислової власності і закріплення за собою виключного права на його використання.

Право на заявку в матеріально-правовому сенсі може бути втрачено, якщо розробка перестає бути патентоспроможною.

Право авторства і право на авторське ім'я

Право авторства носить абсолютний і винятковий характер. Абсолютний характер права авторства впливає з наданої автору можливості вимагати від усіх третіх осіб визнання і поваги того факту, що він є розроблювачем відповідного об'єкта.

Винятковість права авторства означає, що ніхто інший, крім самого автора, не може бути носієм права авторства на тотожний об'єкт промислової власності.

Право авторства є невідчужуваним правом, бо зумовлено його особистим характером. Воно не може бути передано іншій особі ні за життя винахідника, ні після його смерті. Переуступка винахідником прав на одержання патенту чи самого патенту третім особам означає лише передачу прав на використання розробки, але не передачу права авторства. Це право належить винахіднику довічно і припиняється лише з його смертю.

Промислова власність

З правом авторства тісно пов'язане право на авторське ім'я, що складається із забезпеченої законом можливості винахідника вимагати, щоб його ім'я як творця розробки згадувалося в будь-яких публікаціях про створені їм об'єкти.

Право на винагороду

Автор розробки може претендувати на одержання особливої винагороди, що перевершує його звичайну заробітну плату і розмір вигоди, що може бути отримана від використання розробки. Неодмінною умовою одержання цієї особливої винагороди є здійснення роботодавцем однієї з перерахованих у Патентному законі України юридичних дій, а саме: подачі заявки на видачу патенту на своє ім'я, у тому числі і такої заявки, за якою не буде отримано патенту з причин, що залежать від роботодавця; передачі права на подачу заявки іншій особі; ухвалення рішення про збереження відповідної розробки в таємниці. Якщо жодна із зазначених дій протягом чотирьох місяців не відбувається, право на особливу винагороду в автора розробки не виникає, але він одержує можливість подати заявку й одержати патент на своє ім'я.

Розмір і порядок виплати розглянутої винагороди визначаються угодою між автором і роботодавцем. Якщо дійти згоди не вдається, питання може бути передано на розгляд суду.

Обмеження патентних прав

Патентне законодавство встановлює ряд випадків, коли дії третіх осіб щодо використання розробки не є порушеннями виключних прав власника патенту.

По-перше, не визнається порушенням виключного права патенто-власника застосування засобів, що містять винаходи, корисні моделі і промислові зразки, захищені патентами, у конструкції чи при експлуатації транспортних засобів (морських, річкових, повітряних, наземних і космічних) інших країн за умови, що зазначені засоби тимчасово чи випадково знаходяться на території України і використовуються для потреб транспортного засобу.

По-друге, не є порушенням патентних прав проведення наукового дослідження чи експерименту над засобом, що містить винахід, корисну модель чи промисловий зразок, захищені патентами. Під «засобом» у даному випадку розуміється будь-який об'єкт, що у відповідності з чинним законодавством визнається патентоспроможним винаходом, корисною моделлю чи промисловим зразком, тобто пристрій, спосіб, речовина, художньо-конструкторське рішення тощо.

Дозволеним видом використання є лише наукове дослідження самої розробки чи експеримент із нею.

По-третє, дозволеним випадком використання є застосування запатентованих засобів при надзвичайних обставинах, тобто при стихійних лихах, катастрофах, великих аваріях тощо.

По-четверте, запатентовані засоби можуть застосовуватися в особистих цілях без одержання доходу. Дозволене використання розробки охоплює собою в даному випадку лише її застосування. Інші способи використання, зокрема, виготовлення чи ввіз, навіть, якщо при цьому не переслідуються комерційні цілі, є порушенням патентних прав.

По-п'яте, дозволяється використання запатентованих засобів шляхом разового виготовлення ліків в аптеках за рецептами лікаря. Даний вид використання, що допускається, та стосується в основному охоронюваних патентами речовин і штамів організмів рослин і тварин, відомий патентному законодавству багатьох країн. Їм охоплюються лише одиничні випадки готування ліків.

По-шосте, не визнається порушенням патентних прав застосування засобів, що містять винаходи, корисні моделі, промислові зразки, захищені патентами, якщо ці засоби введено в господарський оборот законним шляхом.

Поряд з розглянутими вище вилученнями зі сфери дії прав патентовласника Патентний закон України особливо виділяє права так званого попереднього користувача. У якості попереднього користувача виступає будь-яка фізична чи юридична особа, що до дати пріоритету винаходу, корисної моделі чи промислового зразка сумлінно використовувала на території України створене незалежно від його автора тотожне рішення чи зробила необхідні до цього приготування.

Попереднє користування виникає при одночасній наявності наступних умов:

1) незалежно від автора розробки повинно бути створене тотожне рішення в результаті самостійної паралельної творчої роботи. Іншими словами, право попереднього користувача виникає лише у випадку сумлінності особи, що претендує на це право;

2) зазначена розробка повинна бути реально застосована особою, що претендує на дане право, або, принаймні, ця особа повинна зробити необхідні приготування до застосування розробки. Якщо рішення було створено, але не застосовувалося і не підготовувалося до застосування, право попереднього користувача не виникає;

3) використання чи приготування до використання повинні мати місце лише на території України. Застосування розробки за межами

Промислова власність

України не може служити підставою для придбання користувачем особливих прав;

4) розглянуті дії (створення розробки, її використання, підготовка до використання) повинні бути зроблені до дати пріоритету.

Право попереднього користувача носить безоплатний характер.

Відповідно до Патентного закону України в інтересах національної безпеки уряд має право дозволити використання об'єкта промислової власності без згоди патентовласника з виплатою йому розмірної компенсації.

Обов'язки патентовласника

Поряд із правами патентовласник несе ряд обов'язків. Насамперед він повинен сплачувати патентні мита. У розділі, присвяченому оформленню патентних прав, вже розглядалося питання про мито, що сплачуються за подачу заявки, внесення до неї виправлень і уточнень, проведення експертизи та здійснення інших юридичних дій, пов'язаних з одержанням патенту. Крім зазначеного мита, патентовласник повинен платити щорічні мита за підтримку патенту в силі, а також мито за продовження терміну дії патенту. Розмір мита, терміни його сплати, процедури для його зменшення чи відстрочки сплати та інші питання регулюються Положенням про мито за патентування.

Несплата мита за підтримку патенту в силі може бути підставою для дострокового припинення дії патенту.

Іншим обов'язком патентовласника є використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка. Як уже відзначалося, під використанням розуміється введення в господарський оборот продукту, створеного із застосуванням винаходу, корисної моделі чи промислового зразка, а також застосування способу, охоронюваного патентом на винахід.

Припинення дії патенту

Дія всякого патенту обмежена встановленими законом часовими рамками. Після закінчення терміну, на який виданий патент, винахід, корисна модель і промисловий зразок стають суспільним надбанням і можуть вільно використовуватися будь-якими зацікавленими особами. Патентне законодавство передбачає, однак, ряд випадків, коли дія патентної охорони може бути припинена достроково. Відповідно до Патентного закону підставами для дострокового припинення патенту є:

- 1) відмовлення патентовласника від своїх прав;
- 2) несплата у встановлений термін мита за підтримку патенту в силі;
- 3) визнання патенту недійсним.

Казарєзов А. Я., Галь А. Ф.

У перших двох випадках дія патенту припиняється на майбутній час з моменту настання відповідного юридичного факту. В останньому випадку патент утрачає силу з моменту надходження заявки в Патентне відомство, тобто вважається недіючим із самого початку. Патентовласник може в будь-який час відмовитися від свого патенту. Патент припиняє свою дію з моменту публікації повідомлення про це в офіційному бюлетені.

Заперечення може бути подане протягом усього терміну дії патенту чи свідоцтва і повинне містити доводи, що підтверджують наявність передбачених законом основ для визнання охоронного документа недійсним.

Рішення про визнання патенту недійсним публікується в офіційному бюлетені Патентного відомства. Недійсність патенту автоматично спричиняє і недійсність всіх угод, пов'язаних з поступкою патентних прав і наданням дозволів на використання розробки.